

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISMŲ ĮSTATYMO 90 STRAIPSNIO 8 DALIES (2002 M. SAUSIO 24 D. REDAKCIJA) ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2006 m. lapkričio 27 d.
Vilnius

[...] Taigi pagal Konstituciją teisėjas, kaip ir bet kuris kitas asmuo, manantis, kad buvo nepagrįstai, neteisėtai atleistas iš pareigų, turi teisę dėl savo pažeistos teisės gynimo kreiptis į teismą. Ši jo teisė yra absoliuti, jos negalima apriboti arba paneigti.

[...] Įstatymų leidėjas turi diskreciją, laikydamasis konstitucinio teisinės valstybės principo, nustatyti, į kokį teismą ir kokia tvarka asmuo gali kreiptis dėl savo pažeistų teisių ir laisvių gynimo. [...] Įstatymų leidėjas pagal Konstituciją negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį asmuo, nepriklausomai nuo jo teisinio statuso, dėl savo pažeistų teisių negalėtų kreiptis į teismą ar ši jo teisė būtų suvaržyta.

[...] Teismai yra viena iš valstybės valdžią vykdančių institucijų. Konstitucijoje nustatyta, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai. Vykdyti teisingumą - teisminės valdžios paskirtis ir konstitucinė kompetencija. Teismų - jurisdikcinių institucijų - vykdoma teisminė valdžia, kaip ir įstatymų leidžiamoji bei vykdomoji valdžios, yra visavertė valstybės valdžia, viena iš Konstitucijoje įtvirtintų valstybės valdžių.

[...] teisėjo ir teismų nepriklausomumą lemia teisingumo vykdymo funkcija, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumas yra vienas iš esminių demokratinės teisinės valstybės principų: teismai, vykdydami teisingumą, privalo užtikrinti Konstitucijoje, įstatymuose ir kituose teisės aktuose išreikštos teisės įgyvendinimą, garantuoti teisės viršenybę, apsaugoti žmogaus teises ir laisves.

[...] teisėjo ir teismų nepriklausomumas yra ne savitiksliis dalykas, bet būtina žmogaus teisių ir laisvių apsaugos sąlyga; tai ne privilegija, o viena svarbiausių teisėjo ir teismų pareigų, kylanti iš Konstitucijoje garantuotos kiekvieno asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės yra pažeidžiamos, teisės turėti nešališką ginčo arbitražą, kuris pagal Konstituciją ir įstatymus iš esmės išspręstų kilusį teisinį ginčą.

[...] Teisėjo ir teismų nepriklausomumas, taip pat jų nešališkumas yra užtikrinama Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtinant teismų sistemos nepriklausomumą nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios (institucinis nepriklausomumas), įtvirtinant teisėjų procesinį nepriklausomumą, teismų organizacinį savarankiškumą ir savivaldą, teisėjų statusą, teisėjų asmens neliečiamybę, imunitetus, teisėjų įgaliojimų trukmės neliečiamumą, teisėjų socialines (materialines) garantijas, taip pat nustatant draudimą valstybinės valdžios ir valdymo institucijoms, Seimo nariams ir kitiems pareigūnams, politinėms partijoms, politinėms ir visuomeninėms organizacijoms, piliečiams kištis į teisėjo ar teismo veiklą. Teisėjo ir teismų nepriklausomumas, jų nešališkumas yra užtikrinama ir kitomis Konstitucijoje bei įstatymuose nustatytomis garantijomis.

[...] Vienas iš svarbių Konstitucijoje įtvirtinto teisėjo nepriklausomumo aspektų yra tai, kad visi teisėjai vykdydami teisingumą turi vienodą teisinį statusą tuo atžvilgiu, kad negali būti nustatomos nevienodos teisėjo nepriklausomumo vykdant teisingumą (sprendžiant bylas) savarankiškumo garantijos. Joks teisėjas vykdydamas teisingumą nėra ir negali būti pavaldus jokiam kitam teisėjui ar kurio nors teismo (inter alia teismo, kuriame dirba, taip pat aukštesnės grandies ar instancijos teismo) pirmininkui. Spręsdamas bylas ir priimdamas sprendimus, teisėjas vadovaujasi tik Konstitucija, įstatymais ir teise. Nagrinėjantis bylą teisėjas turi būti neutralus, jis negali būti šališkas.

[...] Asmens konstitucinė teisė, kad jo bylą išnagrinėtų nešališkas teismas, reiškia ir tai, kad asmens bylos negali nagrinėti teisėjas, dėl kurio nešališkumo gali kilti abejonių. Teismo nešališkumas, kaip ir teismo nepriklausomumas, yra esminė žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo garantija, būtina teisingo bylos išnagrinėjimo, taigi ir pasitikėjimo teismu, sąlyga.

[...] Teismai, būdami viena iš valstybės valdžią - teisminę valdžią - įgyvendinančių, teisingumą vykdančių institucijų, turi veikti taip, kad visuomenė jais pasitikėtų. Visuomenės pasitikėjimas teismais

yra svarbus demokratinės teisinės valstybės, atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės elementas, reikšminga teisminės valdžios veiksmingos veiklos sąlyga. Visuomenės pasitikėjimą teismais lemia įvairūs veiksniai, inter alia teisėjų kvalifikacija, jų profesionalumas, sugebėjimas spręsti bylas vadovaujantis ne tik įstatymu, bet ir teise, tinkamo teisinio proceso užtikrinimas, pagarba procese dalyvaujantiems asmenims, racionalus teisinis baigiamųjų teismo aktų argumentavimas (motyvacija), baigiamųjų teismo aktų aiškumas byloje dalyvaujantiems asmenims ir kt. Teisėjams keliami ir itin dideli etinio bei moralinio pobūdžio reikalavimai: jų reputacija turi būti nepriekaištinga; teisėjo elgesys - tiek susijęs su tiesioginiu pareigų atlikimu, tiek su jo veikla, kuri nėra susijusi su jo pareigomis, - neturi kelti abejonių dėl jo nešališkumo ir nepriklausomumo; teisėjas savo pareigas atlikti, taip pat elgtis turi taip, kad savo poelgiu nepažemintų teisėjo vardo.

[...] "teisėjai atleidžiami įstatymo nustatyta tvarka". Tai reiškia, kad Teismų įstatyme nustatytos teisėjų atleidimo iš pareigų tvarkos privalo laikytis visi subjektai, kurie pagal Konstituciją ir Teismų įstatymą turi įgaliojimus spręsti teisėjų atleidimo iš pareigų klausimus arba Teismų įstatyme nustatytais būdais turi įgaliojimus dalyvauti sprendžiant teisėjų atleidimo iš pareigų klausimus.

[...] Teismų įstatyme nustatydamas teisėjų atleidimo iš pareigų tvarką įstatymų leidėjas pagal Konstituciją turi tam tikrą diskreciją, tačiau nustatydamas šią tvarką įstatymų leidėjas negali inter alia paneigti ar suvaržyti Konstitucijoje įtvirtintų Respublikos Prezidento, Seimo, specialios teisėjų institucijos konstitucinių įgaliojimų.

[...] nustatyti skirtingi teisėjų atleidimo iš pareigų pagrindai (jų ypatumai) suponuoja inter alia tai, kad įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į teisėjo atleidimo iš pareigų pagrindų ypatumus, turi įgaliojimus Teismų įstatyme diferencijuoti teisėjo atleidimo iš pareigų teisinį reguliavimą, t. y. nustatyti skirtingas teisėjo atleidimo iš pareigų procedūras. [...] nustatant teisėjo atleidimo iš pareigų procedūras (atsižvelgiant inter alia į atleidimo pagrindą (jo ypatumus) visais atvejais turi būti paisoma teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo, nekaltumo prezumpcijos, tinkamo teisinio proceso reikalavimų, kitų Konstitucijoje įtvirtintų imperatyvų.

[...] teisėjai atleidžiami iš pareigų įstatymo nustatyta tvarka, be kita ko, kai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą. [...] numatytas poelgis, kuriuo buvo pažemintas teisėjo vardas, suponuoja ne tik atitinkamą objektyvaus pobūdžio faktų nustatymą (konstatavimą), bet ir jų vertinimą.

[...] Konstitucijoje *expressis verbis* nėra nustatyta, kokie teisėjo poelgiai yra priskirtini prie tokių, kuriais yra pažeminamas teisėjo vardas. Pažymėtina, kad formuluotė "teisėjo vardą pažeminantis poelgis" yra talpi, ji apima ne tik teisėjo elgesį, kuriuo jis teisėjo vardą pažemino vykdydamas savo, kaip teisėjo, įgaliojimus, bet ir teisėjo vardą pažeminusį elgesį, nesusijusį su teisėjo įgaliojimų vykdymu. Pagal Konstituciją įstatymų leidėjas, taip pat teismų savivaldos institucijos turi diskreciją nustatyti, kokie teisėjo poelgiai yra priskirtini tokiems, kuriais pažeminamas teisėjo vardas, tačiau nei įstatymais, nei teismų savivaldos institucijų sprendimais negali būti nustatytas koks nors išsamus (baigtinis) poelgių, kuriais teisėjas pažemina teisėjo vardą, sąrašas. Ar teisėjo poelgis yra toks, kuriuo yra pažeminamas teisėjo vardas, kiekvieną kartą turi būti sprendžiama įvertinus visus su tuo poelgiu susijusias ir turinčias reikšmės bylai aplinkybes.

[...] Respublikos Prezidentui, kaip valstybės vadovui, Konstitucijoje yra numatyti svarbūs įgaliojimai formuojant teismus. Respublikos Prezidentas vienokiu ar kitokiu būdu dalyvauja skiriant ir atleidžiant visų grandžių teismų teisėjus; atsvara šiems Respublikos Prezidento konstituciniams įgaliojimams yra speciali teisėjų institucija, patarianti Respublikos Prezidentui inter alia dėl teisėjų atleidimo iš pareigų.

[...] Pagal Konstituciją teisėjus iš pareigų atleidžia: Aukščiausiojo Teismo teisėjus, taip pat jo pirmininką - Seimas Respublikos Prezidento teikimu; Apeliacinio teismo teisėjus, taip pat jo pirmininką - Respublikos Prezidentas Seimo pritarimu; apygardų ir apylinkių teismų teisėjus ir pirmininkus - Respublikos Prezidentas; specializuotų teismų teisėjus ir pirmininkus - Respublikos Prezidentas.

[...] tais atvejais, kai Respublikos Prezidentas kreipiasi į specialią įstatymo numatytą teisėjų instituciją, kad ši patartų inter alia dėl atleidimo iš pareigų teisėjo, savo poelgiu pažeminusio teisėjo vardą, minėta speciali teisėjų institucija privalo ne tik įsitikinti, kad tam tikras teisėjo poelgis (veika) buvo, bet ir įvertinti, ar jis šiuo poelgiu (veika) tikrai pažemino teisėjo vardą. Jeigu teisėjas tikrai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija privalo patarti Respublikos Prezidentui atleisti tą teisėją iš pareigų. [...] Pabrėžtina, kad tokiais atvejais minėta speciali teisėjų institucija negali nepatarti Respublikos Prezidentui atleisti to teisėjo iš pareigų, o Respublikos Prezidentas, gavęs tokį patarimą, turi

įgaliojimus atleisti teisėją iš pareigų (jeigu atleidžiamas Aukščiausiojo Teismo teisėjas - turi įgaliojimus teikti jį Seimui atleisti, o jeigu atleidžiamas Apeliacinio teismo teisėjas - turi įgaliojimus prašyti Seimo pritarimo jį atleisti). Bet jeigu speciali teisėjų institucija konstatuoja, kad nors tam tikras teisėjo poelgis (veika) ir buvo, tuo poelgiu (veika) jis teisėjo vardo nepažemino, speciali teisėjų institucija negali patarti Respublikos Prezidentui atleisti to teisėjo iš pareigų, o Respublikos Prezidentas, negavęs tokio patarimo, negali jo atleisti iš pareigų, negali teikti Seimui jį atleisti (jeigu atleidžiamas Aukščiausiojo Teismo teisėjas), negali prašyti Seimo pritarimo jį atleisti (jeigu atleidžiamas Apeliacinio teismo teisėjas).

[...] "teisėjas gali atsakyti drausmine tvarka <...> už teisėjo vardą žeminantį poelgį <...>"; [...] teisėjo vardą žeminantis poelgis - tai Teisėjų etikos taisyklių reikalavimų neatitinkantis poelgis, kuriuo pažeminamas teisėjo vardas bei kenkiama teismo autoritetui, [...] teisėjo vardą žeminančiu poelgiu taip pat pripažįstamas bet koks pareiginis nusižengimas - aiškiai aplaidus konkrečios teisėjo pareigos atlikimas arba jos neatlikimas be pateisinamos priežasties.

[...] iškelti drausmės bylą teisėjui turi teisę Teisėjų etikos ir drausmės komisija; siūlyti iškelti teisėjui drausmės bylą turi teisę Teismų taryba, taip pat teismo, kuriame dirba teisėjas, arba bet kurio aukštesnės pakopos teismo pirmininkas; iškelta drausmės byla perduodama Teisėjų garbės teismui.

[...] Teisėjų garbės teismas, išnagrinėjęs drausmės bylą, sprendimu gali: nutraukti drausmės bylą, nes nėra drausminės atsakomybės pagrindo; nutraukti drausmės bylą, jei praleistas terminas šiai bylai iškelti; apsiriboti drausmės bylos svarstymu; paskirti drausminę nuobaudą. [...] "Teisėjų garbės teismas sprendimu gali pasiūlyti Respublikos Prezidentui ar Seimui:

- 1) paskirti teisėją žemesnės pakopos teismo teisėju;
- 2) atleisti teisėją iš pareigų;
- 3) pradėti teisėjo apkaltos procesą."

[...] Teisėjų garbės teismo sprendimas per dešimt dienų nuo jo priėmimo gali būti skundžiamas Aukščiausiajam Teismui; tokius skundus Aukščiausiajame Teisme nagrinėja trijų teisėjų kolegija; skundą turi teisę paduoti teisėjas ir iškelti drausmės bylą pasiūlęs subjektas.

[...] Teisėjų garbės teismas pagal Konstituciją nėra ir negali būti laikomas teismu, t. y. teisingumą vykdančia institucija. [...] Teisėjų garbės teismas - tai viena iš teismų savivaldos institucijų, turinti įgaliojimus nagrinėti teisėjų padarytus nusižengimus ir skirti jiems drausmines nuobaudas. Teisėjų garbės teismas nėra konstitucinė institucija - pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi įgaliojimus spręsti, ar numatyti tokią instituciją, ar jos nenumatyti.

[...] Respublikos Prezidento konstitucinių įgaliojimų kreiptis į specialią teisėjų instituciją patarimo dėl teisėjo, kuris savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, atleidimo iš pareigų negali susaistyti tai, yra Teisėjų garbės teismo atitinkamas siūlymas Respublikos Prezidentui ar jo nėra. Pagal Konstituciją joks Teisėjų garbės teismo sprendimas drausmės byloje, kurioje buvo nagrinėjama, ar teisėjas savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, kad ir koks jis būtų (inter alia nutraukti drausmės bylą, jeigu nėra drausminės atsakomybės pagrindo; apsiriboti drausmės bylos svarstymu; paskirti teisėjui drausminę nuobaudą), neapriboja, juo labiau nepaneigia, Respublikos Prezidento konstitucinių įgaliojimų kreiptis į specialią teisėjų instituciją patarimo dėl teisėjo, kuris savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, atleidimo iš pareigų.

[...] Pabrėžtina, jog vien tai, kad Respublikos Prezidentas sprendžia ar dalyvauja sprendžiant klausimus, susijusius su teisėjų karjera, - skiria ir atleidžia apylinkių, apygardų teismų, įsteigtų specializuotų teismų teisėjus; gavęs Seimo pritarimą, skiria ir atleidžia Apeliacinio teismo teisėjus; teikia Seimui skirti ir atleisti Aukščiausiojo Teismo teisėjus, - nėra pagrindas abejoti teismų ir teisėjų nepriklausomumu nagrinėjant teisėjo atleidimo iš pareigų bylas teisme, kurio teisėjus skiria Respublikos Prezidentas.